

Vijeće
Europske unije

Bruxelles, 2. ožujka 2021.
(OR. en)

6070/21

Međuinstitucijski predmet:
2020/0288 (NLE)

SOC 70
ANTIDISCRIM 6
GENDER 11
JAI 129
FREMP 25
COHOM 26
EDUC 44

ZAKONODAVNI AKTI I DRUGI INSTRUMENTI

Predmet: PREPORUKA VIJEĆA o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma

PREPORUKA VIJEĆA

od ...

o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma

VIJEĆE EUROPSKE UNIJE,

uzimajući u obzir Ugovor o funkcioniranju Europske unije, a posebno njegov članak 292. u vezi s člankom 19. stavkom 1.,

uzimajući u obzir prijedlog Europske komisije,

budući da:

- (1) Direktivom Vijeća 2000/43/EZ¹ utvrđuje se okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla u cijeloj Uniji s obzirom na zapošljavanje, obrazovanje, socijalnu zaštitu, uključujući socijalnu sigurnost i zdravstvenu zaštitu, socijalne pogodnosti i pristup robi i uslugama te pružanje robe i usluga, uključujući one u području stanovanja. Jedna je od svrha ove Preporuke doprinijeti djelotvornoj provedbi te direktive, ne dovodeći u pitanje nadležnosti država članica.

¹ Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo (SL L 180, 19.7.2000., str. 22.).

- (2) Okvirnom odlukom Vijeća 2008/913/PUP¹ obvezuje se države članice da kriminaliziraju javno poticanje na nasilje ili mržnju na temelju rase, boje kože, vjeroispovijesti, podrijetla ili nacionalnog ili etničkog podrijetla te da osiguraju da se rasistička i ksenofobična motivacija smatra otegotnom okolnošću ili da je nacionalni sudovi takvu motivaciju uzimaju u obzir prilikom određivanja kazni. Ova je Preporuka osmišljena kako bi se ojačale mjere poduzete protiv govora mržnje, zločina iz mržnje i nasilja prema Romima. U skladu s Direktivom 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća², cilj je ove Preporuke isto tako promicanje potpore Romima koji su žrtve takvih kaznenih djela.

¹ Okvirna odluka Vijeća 2008/913/PUP od 28. studenoga 2008. o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kaznenopravnim sredstvima (SL L 328, 6.12.2008., str. 55.).

² Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (SL L 315, 14.11.2012., str. 57.).

- (3) U europskom stupu socijalnih prava navedena su načela i prava kojima se cilj potpora i povećanje socijalne pravednosti, bez obzira na spol, rasno ili etničko podrijetlo, vjeru ili uvjerenja, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju. Univerzalne mjere dopunjene ciljanim mjerama za zaštitu i potporu skupina koje su izložene visokom riziku od diskriminacije ili socijalne isključenosti poput onih utvrđenih u ovoj Preporuci ključne su za provedbu načela stupa socijalnih prava. Ostvarenje stupa zajednička je politička obveza i odgovornost. Trebao bi se provesti i na razini Unije i na razini država članica u skladu s njihovim nadležnostima, uzimajući u obzir različita socioekonomska okruženja i raznolikost nacionalnih sustava, uključujući ulogu socijalnih partnera, te poštujući u potpunosti načela supsidijarnosti i proporcionalnosti.
- (4) Ovom se Preporukom doprinosi i održivom razvoju jednakih i uključivih demokratskih društava u skladu s ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda.

- (5) Komisija je Europskom parlamentu i Vijeću podnijela Prijedlog uredbe o zajedničkim odredbama za razdoblje 2021. – 2027. te prijedloge za Europski socijalni fond plus za razdoblje 2021. – 2027. („ESF+ za razdoblje 2021. – 2027.”), Europski fond za regionalni razvoj i Kohezijski fond za razdoblje 2021. – 2027. Ti prijedlozi upućuju na jednakost i nediskriminaciju kao horizontalna načela kojih se treba pridržavati u provedbi tih fondova. Prijedlogom za ESF+ za razdoblje 2021. – 2027. posebno se poziva države članice i Komisiju da osiguraju jednakost i nediskriminaciju u provedbi programâ Unije te upućuje na promicanje socioekonomske integracije državljana trećih zemalja i uključivanje marginaliziranih zajednica poput Roma, što je povezano s uvjetima koji omogućuju provedbu nacionalnog strateškog okvira za Rome. U očekivanju donošenja tih prijedloga ovom se Preporukom doprinosi njihovoj djelotvornoj budućoj provedbi.
- (6) Komunikacija Komisije od 3. ožujka 2010. naslovljena „Europa 2020.: strategija za pametan, održiv i uključiv rast” („strategija Europa 2020.”) dala je znatan poticaj borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti postavljanjem zajedničkih europskih ciljeva za smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti te povećanje ostvarene razine školovanja i zaposlenosti. Ti se ciljevi ne mogu postići bez poboljšanja jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma, za što se ovom Preporukom pružaju posebne smjernice.

- (7) Vijeće je 19. svibnja 2011. potvrdilo komunikaciju Komisije od 5. travnja 2011. naslovljenu „Okvir EU-a za nacionalne strategije integracije Roma do 2020.” kojom se države članice potiču da na sveobuhvatan način unaprijede socijalno i ekonomsko uključivanje Roma i kojom se utvrđuju ciljevi u području obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene skrbi i stanovanja. Unatoč ograničenjima u početnoj fazi izrade, Okvir EU-a je ostvario važnu dodanu vrijednost na koju se nadovezuje ova Preporuka, među ostalim uključivanjem iskustava stečenih iz provedbe okvira.
- (8) Preporuka Vijeća od 9. prosinca 2013.¹ osmišljena je da se njome ojačaju nacionalne mjere integracije Roma. U njoj Vijeće poziva države članice da jednom godišnje obavješćuju Komisiju o svim mjerama poduzetima u skladu s tom preporukom te o svakom napretku u provedbi svojih nacionalnih strategija integracije Roma. Ova se Preporuka nadovezuje na to iskustvo te se njome preispituju i proširuju mjere koje treba poduzeti.
- (9) U svojim zaključcima od 8. prosinca 2016. naslovljenima „Ubrzavanje procesa integracije Roma” Vijeće poziva Komisiju da sredinom provedbenog razdoblja provede procjenu Okvira EU-a za nacionalne strategije integracije Roma za 2020. („detaljna procjena”) te da na temelju toga predloži inicijativu za razdoblje nakon 2020. Iako je provedenom detaljnom procjenom potvrđena dodana vrijednost Okvira, zabilježeno je da se Romi u Europi i dalje suočavaju s diskriminacijom te socijalnom i gospodarskom isključenošću.

¹ Preporuka Vijeća od 9. prosinca 2013. o djelotvornim mjerama integracije Roma u državama članicama (SL C 378, 24.12.2013., str. 1.).

- (10) Detaljna procjena i zaključci koje su iz nje izveli Vijeće, Europski parlament te nekoliko europskih i nacionalnih organizacija civilnog društva ukazuju na potrebu za obnovljenom i snažnijom obvezom postizanja jednakosti i uključenosti Roma. Tom bi se obvezom trebala osigurati posebna usredotočenost na nediskriminaciju, među ostalim borbom protiv antiromizma – posebnog oblika rasizma prema Romima – kao i usredotočenost na četiri područja socioekonomskog uključivanja, a to su obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje. Ona bi isto tako trebala odražavati potrebe posebnih skupina i raznolikost romskog stanovništva; uključiti Rome u izradu, provedbu, praćenje i evaluaciju strategija za jednakost i uključivanje Roma; poboljšati određivanje ciljeva, prikupljanje podataka, praćenje i izvješćivanje; te osigurati da glavne politike budu osjetljivije u pogledu jednakosti i uključivanja Roma. Pri izradi mjera posebnu pozornost trebalo bi posvetiti rodnoj perspektivi.
- (11) Ova se Preporuka isto tako nadovezuje na različite rezultate koji su prethodno navedeni u relevantnim rezolucijama Europskog parlamenta od 15. travnja 2015. i 12. veljače 2019., u zaključcima Vijeća od 8. prosinca 2016. i u godišnjim izvješćima Komisije počevši od 2013.

- (12) Nakon „Okvira EU-a za nacionalne strategije integracije Roma do 2020.”, Komisija je 7. listopada 2020. donijela paket koji sadržava prijedlog za ovu Preporuku i komunikaciju naslovljenu „Unija jednakosti: strateški okvir EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma” („Komunikacija od 7. listopada 2020.”). Komunikacijom od 7. listopada 2020. utvrđuju se ciljevi i, kada je to relevantno, podciljevi, na razini EU-a i minimalne obveze za sve države članice, koje se mogu dopuniti nacionalnim nastojanjima i potporom Unije, ovisno o nacionalnom kontekstu i brojnosti romskog stanovništva. Najnoviji podaci pokazuju da 60 % Europljana još smatra da je diskriminacija Roma rasprostranjena u njihovoj zemlji, dok se više od 60 % Europljana slaže s time da bi društvo moglo imati koristi od bolje integracije Roma¹. Glavni je cilj ove Preporuke pomoć pri promicanju jednakosti i suzbijanju isključenosti Roma, uz njihovo aktivno sudjelovanje.

¹ Posebno istraživanje Eurobarometera 493. Diskriminacija u EU-u (prvi rezultati objavljeni u rujnu 2019.).

- (13) Tijekom pandemije bolesti COVID-19 isključene romske zajednice i one u nepovoljnom položaju bile su izložene ozbiljnim negativnim utjecajima na zdravlje i socioekonomskim utjecajima, što može dovesti do daljnjeg pogoršanja postojećih nejednakosti i do rizika od siromaštva i socijalne isključenosti. Ovom se Preporukom zalaže za smanjenje strukturnih nejednakosti s kojima se suočavaju Romi rješavanjem, ako je to relevantno, pitanja ograničenog pristupa Roma vodi sigurnoj za piće, sanitarnoj infrastrukturi i uslugama zdravstvene skrbi, uključujući usluge cijepljenja, te nedostatka objekata i digitalnih vještina koji bi Romima omogućili aktivno sudjelovanje u društvu, među ostalim u obrazovanju na daljinu, kao i uklanjanjem visoke razine ekonomske nesigurnosti, prenapučenih kućanstava te segregiranih naselja ili kampova.

- (14) U kontekstu rastućeg populizma i rasizma unutar Unije¹, potrebno se usredotočiti na suzbijanje i sprečavanje diskriminacije, među ostalim borbom protiv antiromizma, koji je temeljni uzrok diskriminacije i isključenosti te ih pogoršava. To se stoga potvrđuje u Akcijskom planu EU-a za antirasizam za razdoblje 2020. – 2025. od 18. rujna 2020., u kojem se utvrđuje niz konkretnih djelovanja za suzbijanje rasizma. Antiromizam je neuobičajeno raširen² oblik rasizma, koji potječe od načina na koji većinsko društvo gleda na osobe koje smatra „ciganima” i postupa prema tim osobama u procesu povijesnog „otuđivanja” (en. *othering*)³, koje se temelji na stereotipima i negativnim stavovima koji ponekad mogu biti nenamjerni ili nesvjesni⁴.

¹ *Widespread racism continues to plague Europe* (Europa i dalje pogođena rasprostranjenim rasizmom). Agencija Europske unije za temeljna prava, 20. lipnja 2019., publikacija koja se temelji na izvješću Fundamental Rights Report 2019 (Izvješće o temeljnim pravima za 2019.), Agencija Europske unije za temeljna prava, 6. lipnja 2019.

² Opća preporuka politike br. 3 Europske komisije protiv rasizma i netolerancije („ECRI”) o borbi protiv rasizma i netolerancije prema Romima/Ciganima, donesena 6. ožujka 1998. U preambuli njihove Opće preporuke politike br. 13 o borbi protiv rasne netrpeljivosti prema Romima i diskriminacije Roma ponovno se ističe da je „rasna netrpeljivost prema Romima osobito postojan, nasilan, opetovan i uobičajen oblik rasizma.”.

³ Referentni dokument Saveza protiv antiromizma iz 2017. Preuzeto s poveznice http://antigypsyism.eu/?page_id=17.

⁴ Zaključni dokument Skupine EU-a na visokoj razini za suzbijanje rasizma, ksenofobije i ostalih oblika netolerancije iz studenoga 2018. Antiromizam: povećanje njegova priznavanja kako bi se bolje razumjeli i riješili njegovi oblici.

Europski parlament od 2005. upotrebljava izraz antiromizam u svojim izvješćima i rezolucijama od 28. travnja 2005., 15. travnja 2015, 25. listopada 2017. i 12. veljače 2019. Nekoliko međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva prepoznalo je taj fenomen, poznat i kao rasizam prema Romima, romofobija i anticiganizam. Vijeće je u svojim Zaključcima od 8. prosinca 2016. prepoznalo potrebu za borbom „protiv svakog oblika rasizma prema Romima, odnosno netrpeljivosti prema Romima, koji je temeljni uzrok njihove socijalne isključenosti i diskriminacije”. Međunarodni savez za sjećanje na holokaust (IHRA) 8. listopada 2020. usvojio je pravno neobvezujuću definiciju¹ antiromizma / antiromske diskriminacije.

¹ <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antigypsyism-anti-roma-discrimination>

- (15) Pri usmjeravanju na romsko stanovništvo važno je u obzir uzeti posebne potrebe ili ranjivosti određenih skupina¹, uključujući Romkinje, mlade Rome i romsku djecu, Rome koji su pripadnici skupine LGBTI, starije romsko stanovništvo, Rome s invaliditetom, državljane trećih zemalja ili osobe bez državljanstva i Rome koji se kreću u EU-u. Stoga se ovom Preporukom uzima u obzir važnost rješavanja pitanja višestruke diskriminacije². U njoj se predlažu mjere za bolju zaštitu i uključivanje romske djece, koja su posebno izložena diskriminaciji i segregaciji.

¹ U odnosu na razne kontekste, primjerice u vezi s trgovanjem ljudima, čije su žrtve uglavnom Romkinje i romska djeca.

² Pojam „višestruka diskriminacija” upotrebljava se kao sveobuhvatan pojam za bilo kakav slučaj diskriminacije na temelju više razloga za diskriminaciju koji se očituje na dva moguća načina. Jedan je „dodatna diskriminacija”, kada do diskriminacije dolazi na temelju više razloga koji su neovisni jedan o drugome, a drugi je „višedimenzionalna diskriminacija”, kada se diskriminacija odvija na temelju dvaju ili više razloga koji su međusobno isprepleteni i djeluju na način da su povezani ili neodvojivi. Rješavanje problema višestruke diskriminacije. Prakse, politike i propisi. Izvješće Europske komisije (2007.). Višestruka diskriminacija u pravu EU-a: mogućnosti pravnog odgovora na višedimenzionalnu rodnu diskriminaciju. Europska mreža pravnih stručnjaka u području rodne ravnopravnosti. Europska komisija (2009.).

U skladu sa Zaključcima Vijeća od 8. prosinca 2016. u njoj se isto tako razmatra stvaranje prilika kako bi se upotrijebili neiskorišteni potencijali mladih Roma povećanjem njihova aktivnog sudjelovanja u programima i mjerama usmjerenima na mlade, poput onih koji se navode u Komunikaciji Komisije od 1. srpnja 2020. naslovljenoj „Potpora za zapošljavanje mladih: lakši prelazak u svijet rada za novu generaciju”.

- (16) Priznajući raznolikost koja postoji među Romima, pojam „Romi” upotrebljava se kao krovni pojam koji se odnosi na niz različitih skupina romskog podrijetla, kao što su Romi, Sinti, Kale, Cigani, Romaničeli i Bojaši/Rudari. Pojam obuhvaća i skupine kao što su Aškali, Egipćani, Istočne skupine (uključujući Dome, Lome, Rome i Abdale) te populacije koje putuju, uključujući etničke Putnike, Jeniše ili stanovništvo koje se označuje administrativnim izrazom „Gens du voyage”, kao i osobe koje se izjašnjavaju kao Cigani, Tsigani ili Tzigani, ne negirajući pritom posebna obilježja tih skupina.

- (17) U kontekstu mobilnosti unutar Unije potrebno je poštovati pravo na slobodno kretanje građana Unije i uvjete njegova ostvarivanja. Ti uvjeti uključuju raspolaganje dostatnim sredstvima i sveobuhvatno zdravstveno osiguranje, u skladu s Direktivom 2004/38/EZ Europskog parlamenta i Vijeća¹. Istodobno, potrebno je težiti poboljšanju životnih uvjeta Roma i jačanju mjera za promicanje njihova gospodarskog i socijalnog uključivanja u državama članicama njihova podrijetla, kao i u državama članicama njihova boravka.

¹ Direktiva 2004/38/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih obitelji slobodno se kretati i boraviti na državnom području država članica, o izmjeni Uredbe (EEZ) br. 1612/68 i stavljaju izvan snage direktiva 64/221/EEZ, 68/360/EEZ, 72/194/EEZ, 73/148/EEZ, 75/34/EEZ, 75/35/EEZ, 90/364/EEZ, 90/365/EEZ i 93/96/EEZ (SL L 158, 30.4.2004., str. 77.).

- (18) Iako se potvrđuje da bi države članice trebale odabrati vlastite metode praćenja, uključujući odgovarajuće metode za prikupljanje podataka i uzimajući u obzir činjenicu da je prikupljanje informacija u vezi s etničkim podrijetlom osjetljivo pitanje i nije moguće u određenim državama članicama, ovom se Preporukom naglašava važnost prikupljanja podataka, kao potrebnog konteksta za izradu mjera kojima se djelotvorno poboljšava situacija romskog stanovništva, u skladu s Uredbom (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća¹ i Smjernicama za 2018. za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti koje objavljuje podskupina za podatke o jednakosti Skupine na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost². Ovom Preporukom isto se tako potvrđuje važnost pokazatelja kao metode praćenja. Komunikacija od 7. listopada 2020. pojašnjava da države članice mogu odabrati pokazatelje iz portfelja pokazatelja za mjerenje jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma, koje zajedno definiraju Agencija Europske unije za temeljna prava, Komisija i države članice.

¹ Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka), (SL L 119, 4.5.2016., str. 1.).

² Smjernice za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti (2018.). Europski revizorski sud preporučio je razvoj odgovarajućih metodologija za prikupljanje relevantnih podataka o uključivanju Roma u svim državama članicama. Političke inicijative i financijska potpora EU-a za integraciju Roma: tijekom posljednjeg desetljeća postignut je znatan napredak, ali potrebni su dodatni naponi na terenu. Tematsko izvješće br. 14/2016.

- (19) Ova Preporuka izričito se usmjeruje na mjere za promicanje jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma, bez namjere da isključi ostale skupine u nepovoljnom položaju. Te bi se mjere trebale temeljiti na jednakim načelima u usporedivim okolnostima. Stoga su osnovna zajednička načela za uključivanje Roma i dalje relevantna¹. Mjerama bi također u središte trebalo staviti jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma i u inicijativama politika Unije i nacionalnim inicijativama politika, uz posvećivanje posebne pozornosti interseksionalnosti i rodnoj dimenziji. Komunikacija od 7. listopada 2020. pruža daljnje smjernice za planiranje i provedbu nacionalnih strateških okvira za Rome.
- (20) Jedna od svrha ove Preporuke jest potvrditi dugoročnu obvezu postizanja zajedničkih ciljeva u pogledu jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma te pružiti obnovljene i ojačane smjernice utvrđivanjem mjera koje države članice mogu donijeti za postizanje tih ciljeva.

¹ O osnovnim zajedničkim načelima raspravljalo se na prvoj europskoj platformi za uključivanje Roma u travnju 2009., a Vijeće EPSCO potvrdilo ih je 8. lipnja 2009. u zaključcima u kojima su države članice pozvane da, prema potrebi, uzmu u obzir osnovna zajednička načela pri izradi i provedbi politika. Zaključci Vijeća EPSCO o uključivanju Roma (8. lipnja 2009.).

- (21) Ovom se Preporukom u potpunosti poštuju načelo supsidijarnosti i primarne odgovornosti država članica u tom području. Njome se ne dovode u pitanje načela nacionalnog postupovnog prava i pravne tradicije država članica. Trebalo bi primijeniti zajednički, ali diferencirani pristup uzimajući primjereno u obzir nacionalne okolnosti, kao što su broj i udio Roma u ukupnom stanovništvu, opći ekonomski kontekst, posebna obilježja ciljanog stanovništva u svakoj državi članici te mogućnost uspostave politika kojima se cilja posebna etnička skupina. Nacionalne pristupe i relevantne mjere za promicanje uključivanja, jednakosti i sudjelovanja Roma trebalo bi prilagoditi i odabrati u skladu s posebnim uvjetima i potrebama na terenu, koje uključuju potrebu za bavljenjem, u širem kontekstu, skupinama u nepovoljnom položaju kao što su Romi. Glavne mjere trebale bi se izraditi na način da se osigura djelotvorno dopiranje do Roma.
- (22) Nacionalni strateški okvir za Rome odnosi se na nacionalne strategije za Rome i/ili integrirane skupove mjera politika u širem socioekonomskom kontekstu, koje su relevantne za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma.

PREPORUČUJE KAKO SLIJEDI:

1. Države članice trebale bi donijeti nacionalne strateške okvire za Rome u okviru svojih širih politika socijalnog uključivanja u svrhu poboljšanja situacije Roma, te ih priopćiti Europskoj komisiji, po mogućnosti do rujna 2021. U skladu s nacionalnim pravom i pravom Unije, dostupnim resursima i nacionalnim okolnostima, države članice trebale bi, prema potrebi, razmotriti važnost mjera utvrđenih u ovoj Preporuci za nacionalni kontekst te ih provesti na proporcionalan i selektivan način, blisko surađujući sa svim relevantnim dionicima. Za procjenu te važnosti države članice potiču se da postupaju u skladu s dobrovoljnim minimalnim obvezama i, ovisno o nacionalnom kontekstu, mogućim dodatnim nastojanjima, kako je predviđeno u Komunikaciji.

Horizontalni ciljevi: jednakost, uključivanje i sudjelovanje

2. Države članice trebale bi zajedničkim nastojanjima donijeti i provesti mjere za promicanje jednakosti te djelotvorno sprečavanje i suzbijanje diskriminacije, antiromizma i socijalne i ekonomske isključenosti te njihovih temeljnih uzroka. Ta nastojanja trebala bi obuhvaćati mjere kao što su sljedeće:
- (a) mjere za djelotvornu borbu protiv izravne ili neizravne diskriminacije, među ostalim suzbijanjem uznemiravanja, antiromizma, stereotipizacije, antiromske retorike, govora mržnje, zločina iz mržnje i nasilja prema Romima, kao i protiv poticanja na nešto od toga, putem interneta ili izvan njega, posebno u kontekstu prenošenja, provedbe i izvršenja Direktive 2000/43/EZ, Okvirne odluke 2008/913/PUP i Direktive 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća¹;
 - (b) mjere za razvijanje i promicanje sveobuhvatnog sustava potpore žrtvama, u skladu s Direktivom 2012/29/EU, i za pružanje pomoći Romima koji su žrtve zločina iz mržnje i diskriminacije;

¹ Direktiva 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 10. ožujka 2010. o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama) (SL L 95, 15.4.2010., str. 1.).

- (c) mjere za pomoć u borbi protiv višestruke i strukturne¹ diskriminacije prema Romima, osobito Romkinjama, mladim Romima i romskoj djeci, Romima koji su pripadnici skupine LGBTI, , starijem romskom stanovništvu, Romima s invaliditetom, Romima bez državljanstva ili onima koji se kreću u EU-u²;
- (d) mjere za podizanje svijesti o tome da su nastojanja za suzbijanje diskriminacije međusobno povezana s nastojanjima u borbi protiv antiromizma te socijalne i ekonomske isključenosti, kao dio zajedničkih nastojanja u promicanju šireg cilja jednakosti;
- (e) mjere za analiziranje i prepoznavanje postojanja antiromizma i diskriminacije prema Romima te podizanje svijesti o tim fenomenima, oblicima koje primaju i njihovim štetnim posljedicama, putem medija, školskih kurikuluma i na druge načine, te primjerice podizanjem svijesti među državnim službenicima i ostalim dionicima o potrebi prepoznavanja i suočavanja s njima;
- (f) mjere za promicanje multikulturnih aktivnosti i kampanja za podizanje svijesti u školama;

¹ Sistemska ili strukturna diskriminacija onaj je oblik diskriminacije koji se očituje kroz nejednakosti koje proizlaze iz zakonodavstva, politike i prakse, ne namjerom već kao rezultat niza institucijskih čimbenika u pripremi, provedbi i reviziji zakonodavstva, politike i prakse. *Roma and Traveller Inclusion: Towards a new EU Framework, Learning from the work of equality bodies, Equinet Perspective* (Uključivanje Roma i Putnika: ususret novom okviru EU-a, prikupljanje iskustava iz rada tijela za jednakost), Stajalište Europske mreže tijela za jednakost (Equinet), lipanj 2020.

² Građani EU-a koji su pripadnici romske etničke skupine i koji ostvaruju svoje pravo na slobodno kretanje unutar Europske unije.

- (g) mjere za podizanje svijesti o romskim kulturama, jeziku i povijesti, uključujući sjećanje na Rome žrtve holokausta i postupke pomirenja u društvu, među ostalim djelovanjima kojima se pruža odgovarajuće osposobljavanje za učitelje i nastavnike te izradom odgovarajućeg školskih kurikulumu, s obzirom na to da je takva svijest ključna za smanjenje predrasuda i antiromizma koji su bitni uzroci diskriminacije;
- (h) mjere za poticanje pozitivnog diskursa o Romima i romskim uzorima, te bolje razumijevanje izazova s kojima se Romi suočavaju, uključujući potporu susretima među zajednicama i međukulturnom učenju.

3. Države članice trebale bi suzbijati vrlo visoke stope rizika od siromaštva i materijalne neimaštine i teških socijalnih uvjeta među romskim stanovništvom, kako bi pružile djelotvornu potporu jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma. Prema potrebi, države članice trebale bi nastojati provoditi integrirani pristup koji je usmjeren na sva relevantna područja politika. Ta nastojanja mogla bi se ostvariti putem mjera kao što su sljedeće:

- (a) mjere za osiguravanje odgovarajućeg ulaganja u ljudski kapital, razvoj infrastrukture i stanovanje, kao i politike socijalne kohezije, te za poboljšavanje ciljanja takvih ulaganja;
- (b) mjere za osiguravanje pristupa odgovarajućim programima socijalne zaštite, uključujući potporu dohotku, kao i davanja u naravi i pružanje usluga za Rome u nepovoljnom položaju;

- (c) mjere za objedinjavanje potpore dohotku i aktivacijskih mjera za promicanje sudjelovanja na tržištu rada te potpore zapošljavanju, osobito za Romkinje te Rome koji se kreću u EU-u i za pružanje informacija o postojećim pravnim uvjetima prihvatljivosti za iskorištavanje naknada u kombinaciji s aktivacijskim i potpornim uslugama;
- (d) mjere za osiguravanje posvećivanja posebne pažnje sprečavanju i suzbijanju siromaštva djece, među ostalim poduzimanjem djelotvornih nacionalnih mjera koje uzimaju u obzir mehanizme koji produljuju multigeneracijsko siromaštvo i potrebu za pružanjem potpore romskoj djeci i njihovim obiteljima u međusobno povezanim područjima zapošljavanja, socijalnih usluga, obrazovanja i ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, zdravlja, stanovanja i pristupa osnovnim uslugama, prehrane i pristup slobodnim aktivnostima;
- (e) mjere za podupiranje financijske pismenosti za mlađe punoljetne osobe i obitelji, uključujući bolje vještine donošenja odluka i planiranja kao dio mjera osnaživanja i financijske uključenosti.

4. Države članice trebale bi, prema potrebi, pojačati smisleno sudjelovanje i savjetovanje Roma, uključujući žene, djecu, mlade, starije osobe te osobe s invaliditetom, kako bi pružile djelotvornu potporu jednakosti i nediskriminaciji Roma. To bi trebalo obuhvaćati mjere kao što su sljedeće:

- (a) mjere za podupiranje njihovog aktivnog građanstva promicanjem socijalnog, ekonomskog, političkog, kulturnog i građanskog sudjelovanja, posebno Romkinja i mladih Roma;

- (b) mjere za promicanje izgradnje kapaciteta i sposobnosti vođenja u romskom civilnom društvu kako bi se romskom stanovništvu omogućilo sudjelovanje u svim fazama političkog ciklusa i u javnom životu općenito;
- (c) mjere za promicanje zapošljavanja Roma u javnim i privatnim ustanovama kako bi se poduprla raznolikost i stručna znanja u političkom procesu i kako bi se pružili uzori;
- (d) mjere za podizanje svijesti članova romskih zajednica u nepovoljnom položaju o ljudskim pravima te pravima i odgovornostima građana;
- (e) mjere za koordiniranje resursa, mreža i stručnih znanja među sektorima kako bi se povećala uključenost mladih Roma u postupke donošenja odluka i time ojačala njihova sposobnost vođenja.

Sektorski ciljevi

Pristup kvalitetnom uključivom obrazovanju

5. Države članice trebale bi osigurati da svi Romi imaju djelotvoran jednak pristup te da mogu sudjelovati u svim oblicima i fazama obrazovanja, od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i brige o djeci sve do visokog obrazovanja, uključujući ponovno uključivanje u obrazovanje, obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje.

6. Države članice trebale bi poboljšati jednak pristup kvalitetnom i uključivom obrazovanju romskih učenika, među ostalim s pomoću mjera kao što su sljedeće:
- (a) mjere za sprečavanje i otklanjanje bilo kojeg oblika segregacije u obrazovanju i za osiguravanje potpore potencijalu svih učenika;
 - (b) mjere za sprečavanje i otklanjanje pogrešne dijagnoze koja bi dovela do neprimjerenog uključivanja romskih učenika u obrazovanje za učenike s teškoćama i za osiguravanje da se uključivanje u obrazovanje za učenike s teškoćama temelji na transparentnom i zakonitom postupku;
 - (c) mjere za pružanje djelotvornih metoda za prepoznavanje i ispravljanje prošlih nepravdi u području obrazovanja, uključujući segregaciju, neprimjerenost uključivanje romskih učenika u škole i ustanove s posebnim uvjetima obrazovanja i nejednako postupanje;
 - (d) mjere za promicanje pravičnosti, uključivosti i raznolikosti u obrazovnom sustavu te u nastavi, primjerice putem programâ stručnog usavršavanja, mentorstva i aktivnosti uzajamnog učenja;
 - (e) mjere za poticanje djelotvornog sudjelovanja roditelja u obrazovanju romskih učenika i pogodovanje stvaranja veza između škola i lokalnih zajednica, među ostalim putem posrednika i asistenata u nastavi;
 - (f) mjere za podupiranje jednakog sudjelovanja svih učenika, uključujući djecu s invaliditetom, u redovnim obrazovnim aktivnostima i procesima te njihovo aktivno uključivanje u takve aktivnosti i procese;

- (g) mjere za suzbijanje zlostavljanja i uznemiravanja u školi, na internetu i izvan njega, kako bi se zaštitili svi učenici, uključujući Rome;
- (h) mjere za podizanje svijesti među učiteljima i nastavnicima te drugim školskim osobljem o povijesti Roma, romskoj kulturi te metodama prepoznavanja i suzbijanja diskriminacije i njezinih temeljnih uzroka, uključujući antiromizam i nesvjesnu pristranost, te o važnosti obrazovanja bez diskriminacije i djelotvornom jednakom pristupu redovnom obrazovanju;
- (i) mjere za podupiranje nastojanja da romski učenici steknu vještine u skladu s trenutačnim i budućim potrebama tržišta rada.

7. Države članice trebale bi raditi na prevladavanju svih oblika diskriminacije, nejednakosti i nepovoljnog položaja u pogledu obrazovnih mogućnosti i ishoda te ostvarene razine obrazovanja, među ostalim, ako je to relevantno, s pomoću mjera kao što su sljedeće:

- (a) mjere za osiguravanje pristupa kvalitetnom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju s posebnim naglaskom na ranom uključivanju romske djece, uključujući romsku djecu u nepovoljnom položaju;
- (b) mjere za osiguravanje individualizirane potpore i posredovanja kako bi se nadoknadili jezični, kognitivni i obrazovni nedostaci, u bliskoj suradnji s obiteljima romskih učenika i potiče ponovno uključivanje u obrazovanje i obrazovanje odraslih;

- (c) mjere za sprečavanje ranog napuštanja školovanja i odustajanja na svim razinama obrazovanja, među ostalim s posebnim naglaskom na romske djevojčice¹, na primjer putem suradnje među školama, posrednicima i službama za socijalnu zaštitu;
- (d) mjere za prepoznavanje ranjivosti djece roditelja koji su otišli u inozemstvo i za pružanje prednosti u pristupu izvanškolskim programima i individualizirana potpora;
- (e) mjere za povećavanje socijalne mobilnosti Roma, na primjer pozitivnim djelovanjem, namjenskim stipendijama u strukovnom, srednjem i visokom obrazovanju i obrazovanju učitelja i nastavnika te profesionalnim usmjeravanjem;
- (f) mjere za osiguravanje nesmetanog prelaska između razina obrazovanja i promicanje završetka srednjoškolskog i visokog obrazovanja, među ostalim programima profesionalnog usmjeravanja, savjetovanja, mentorstva i financijske potpore;
- (g) mjere za podupiranje sudjelovanja u neformalnom učenju i izvannastavnim aktivnostima, uključujući aktivnosti za mlade, sportske i kulturne aktivnosti u okviru zdravstvenog i građanskog obrazovanja te druge aktivnosti kojima se poboljšava osobni razvoj, psihološka otpornost i dobrobit;

¹ *Roma women in nine EU Member States* (Romkinje u devet država članica EU-a), (2019.), izvješće Agencije Europske unije za temeljna prava, opisuje izazove s kojima se suočavaju romske žene i djevojčice.

- (h) mjere za promicanje, ako je to relevantno, stjecanja digitalnih vještina, širokopojasnog pristupa, odgovarajuće digitalne infrastrukture i osiguravanje nastavnog materijala namijenjenog za učenje na daljinu, kako u formalnom tako i u neformalnom obrazovnom okruženju, kako bi se spriječilo digitalno isključivanje učenika u nepovoljnom socioekonomskom položaju, njihovih učitelja, nastavnika i roditelja, te kako bi se osiguralo dopiranje do romskih učenika, uključujući one koji žive u ruralnim ili segregiranim područjima.

Pristup kvalitetnom i održivom zapošljavanju

- 8. Države članice trebale bi promicati djelotvoran i jednak pristup Roma, posebno mladih Roma, kvalitetnom i održivom zapošljavanju, među ostalim, ako je to relevantno, putem mjera kao što su sljedeće:
 - (a) mjere za dopiranje do mladih Roma¹ kako bi ih se osvijestilo o dostupnim, po mogućnosti integriranim uslugama zapošljavanja i socijalnim uslugama, te kako bi ih se s njima povezalo;
 - (b) mjere za zadovoljavanje potreba mladih Roma koji su nezaposleni i neaktivni izradom individualiziranih cjelovitih akcijskih planova za njih, u kojima se uzimaju u obzir njihove sklonosti i motivacija, prepreke i vrsta nepovoljnog položaja te razlozi zbog kojih su nezaposleni ili neaktivni;

¹ U skladu s onim što je opisano u Preporuci Vijeća od 30. listopada 2020. o lakšem prelasku u svijet rada – jačanje Garancije za mlade te o zamjeni Preporuke Vijeća od 22. travnja 2013. o uspostavi Garancije za mlade (SL C 372, 4.11.2020., str. 1.).

- (c) mjere za podupiranje prvog radnog iskustva, zapošljavanja, naukovanja i razvoja karijere;
- (d) mjere za olakšavanje prelaska iz obrazovnog sustava na tržište rada putem savjetovanja, mentorstva, strukovnog obrazovanja, pripravništva, poslovnih inkubatora i dvojnog obrazovanja;
- (e) mjere za podupiranje stjecanja digitalnih vještina među Romima kako bi bili bolje pripremljeni za potražnju na tržištu rada te kako bi mogli iskoristiti mogućnosti koje u svakodnevnom životu nude postojeći i novi digitalni alati i trendovi;
- (f) mjere za podupiranje osposobljavanja na radnom mjestu, razvoja vještina, stjecanja i unapređivanja stručnih kvalifikacija i ponovnog uključivanja u obrazovanje;
- (g) mjere za promicanje istinski jednakog pristupa samozapošljavanju i poduzetništvu, uključujući socijalno poduzetništvo, putem ciljane potpore;
- (h) mjere za promicanje jednakog pristupa zapošljavanju i u javnom i u privatnom sektoru putem mjera kao što su pozitivno djelovanje i programi potpore za poslodavce, kao i poboljšava pristup službama za zapošljavanje, uključujući aktivne politike tržišta rada;
- (i) mjere za podupiranje mobilnosti na tržištu rada, posebice za osobe koje žive u ruralnim i segregiranim područjima s ograničenim mogućnostima zapošljavanja;

- (j) mjere za suzbijanje, smanjenje i otklanjanje diskriminacije podizanjem svijesti o zapošljavanju i pristupu zapošljavanju i aktivacijskim mjerama bez diskriminacije te za osposobljavanje poslodavaca za metode prepoznavanja i uklanjanja diskriminacije i njezinih temeljnih uzroka, uključujući antiromizam i nesvjесnu pristranost.

Zdravstvo i pristup kvalitetnim uslugama zdravstvene skrbi i socijalnim uslugama

9. Države članice trebale bi osigurati djelotvoran i jednak pristup bez prepreka kvalitetnim uslugama zdravstvene skrbi i socijalnim uslugama, posebno skupinama koje su najugroženije ili onima koje žive u marginaliziranim ili udaljenim mjestima, ako je to relevantno putem mjera kao što su sljedeće:

- (a) mjere za promicanje i olakšavanje:
 - i. jednakog pristupa Romkinja kvalitetnim zdravstvenim pregledima i pregledima za rano otkrivanje bolesti, prenatalnoj i postnatalnoj skrbi, uslugama savjetovanja i planiranja obitelji te uslugama u području spolnog i reproduktivnog zdravlja koje općenito pružaju nacionalne službe zdravstvene skrbi;
 - ii. jednakog pristupa Romkinja uslugama potpore za žrtve rodno uvjetovanog nasilja;
 - iii. jednakog pristupa romske djece kvalitetnoj primarnoj zdravstvenoj skrbi, uključujući primarne preventivne programe kao što su cijepljenje;

- iv. jednakog pristupa ranjivog romskog stanovništva, kao što su starije romsko stanovništvo, Romi s invaliditetom, Romi koji su pripadnici skupine LGBTI, Romi koji se kreću unutar EU-a, Romi koji su državljani trećih zemalja i Romi bez državljanstva, kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi;
- (b) mjere za podizanje svijesti Roma o mjerama primarne prevencije, poput programa za promicanje zdravog načina života i sprečavanje zlorabe opojnih sredstava, te za poboljšanje pristupa uslugama zaštite mentalnog zdravlja, ako je to relevantno, putem zdravstvenog posredovanja;
- (c) mjere za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije Roma putem podizanja svijesti o pristupu zdravstvenim uslugama i pružanju zdravstvene skrbi bez diskriminacije te osposobljavanjem zdravstvenih djelatnika, studenata medicine i zdravstvenih posrednika za metode prepoznavanja i uklanjanja diskriminacije i njezinih temeljnih uzroka, uključujući antiromizam i nesvjesnu pristranost;
- (d) mjere za borbu protiv digitalne isključenosti svih Roma u pristupu uslugama zdravstvene skrbi na način koji uključuje premošćivanje jaza u pogledu digitalnih vještina kada je riječ o pristupu podacima o zdravstvenom stanju;
- (e) mjere za sprečavanje i otklanjanje segregacije u području usluga zdravstvene skrbi;
- (f) mjere za osiguravanje prepoznavanja i ispravljanja prošlih nepravdi u području zdravstvene skrbi, uključujući prisilnu i na druge načine nedobrovoljnu sterilizaciju Romkinja;

- (g) mjere za promicanje jednakog pristupa Roma studijima u području medicine i za podupiranje zapošljavanja Roma kao zdravstvenih radnika i posrednika, posebno u regijama s velikim brojem romskog stanovništva;
- (h) mjere za suzbijanje i sprečavanje mogućih izbijanja bolesti u marginaliziranim ili udaljenim naseljima;
- (i) mjere za osiguravanje pristupa Roma uslugama u zajednici i obiteljima za osobe s invaliditetom, starije osobe i djecu bez roditeljske skrbi primjerice usluge razvoja, socijalno stanovanje, usluge dnevne skrbi za osobe s invaliditetom i mreže udomitelja;
- (j) mjere za sprečavanje institucionalizacije i promicanje prelaska s institucionalne skrbi na obiteljsku skrb i skrb u zajednici, pružanjem potpore obiteljima koje se nalaze u nesigurnom položaju primjerice savjetodavne usluge i financijski poticaji, pomoć u hrani, usluge stanovanja uz pomoć i usluge razvoja;
- (k) mjere za promicanje razmjene i prijenosa primjera najbolje prakse koji se odnose na javno zdravstvo za Rome upotrebljavajući primjerice okvir javnog zdravstva Komisije i država članica u Upravljačkoj skupini za promicanje zdravlja, sprečavanje bolesti i upravljanje nezaraznim bolestima;
- (l) mjere za promicanje istraživanja o bolestima koje su češće među osobama kojima prijeti siromaštvo, kao i sprečavanje takvih bolesti.

10. Države članice trebale bi osigurati jednako postupanje prema Romima u pristupu odgovarajućem desegregiranom stanovanju i osnovnim uslugama, među ostalim putem mjera kao što su sljedeće:
- (a) mjere za osiguravanje pristupa osnovnim uslugama, kao što su voda iz slavine, sigurna i čista voda za piće¹, odgovarajući sanitarni uvjeti, usluge prikupljanja otpada i gospodarenja njime, okolišne usluge, električna energija, plin, prijevoz, financijske usluge i digitalne komunikacije, i fizičkoj infrastrukturi, osiguravajući bez prekida osnovne komunalne usluge, kako u normalnim uvjetima, tako i tijekom pandemija, ekoloških katastrofa i drugih kriza;
 - (b) mjere za praćenje, sprečavanje i suzbijanje bilo kakve prostorne segregacije i promicanje desegregaciju izradom konkretnih planova za rješavanje stambenih pitanja uz uključivanje lokalnih zajednica i pogođenih romskih zajednica;
 - (c) mjere za podupiranje i jačanje javnih tijela općenito odgovornih za standarde stanovanja, osnovnih usluga i zaštite okoliša, kao i drugih relevantnih dionika u tim područjima, na primjer osiguravanjem potrebnog mandata i resursa za potrebe izrade stambenih planova, praćenje segregacije i provedbu sveobuhvatnih regulatornih mjera ili mjera potpore, prema potrebi;

¹ Vidjeti članak 16. zajedno s uvodnom izjavom 31. Direktive (EU) 2020/2184 Europskog Parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2020. o kvaliteti vode namijenjene za ljudsku potrošnju (SL L 435, 23.12.2020. str.1.).

- (d) mjere za sprečavanje prisilne deložacije promicanjem ranog upozorenja i posredovanja, za organiziranje potpore osobama kojima prijete deložacija i, prema potrebi, za pronalaženje odgovarajućeg alternativnog smještaja, uz poseban naglasak na obitelji;
- (e) mjere za poboljšavanje životnih uvjeta Roma, sprečavanje i uklanjanje štetnog učinka na zdravlje zbog izloženosti zagađenju i onečišćenjima;
- (f) mjere za pružanje socijalne potpore i pristupa osnovnim uslugama Romima koji su beskućnici;
- (g) mjere za osiguravanje jednakog pristupa pomoći za stanovanje i za uzimanje u obzir posebnih potreba pojedinaca i obitelji;
- (h) mjere za podupiranje integriranih programa stanovanja usmjerenih na marginalizirane Rome, putem mjera kao što su kombiniranje mikrozajmova za izgradnju i održavanje stambenih jedinica s programima financijske pismenosti i štednje, osposobljavanje u području izgradnje i aktivacijske mjere;
- (i) mjere za podupiranje izgradnje i održavanja odmorišta za Putnike.

Partnerstva i institucijski kapaciteti

Uključivanje i podupiranje nacionalnih kontaktnih točaka za Rome

11. Države članice trebale bi osigurati nacionalnim kontaktnim točkama za Rome odgovarajuća potrebna sredstva, ljudske resurse i institucijsku nadležnost te ih ovlastiti kako bi mogle djelotvorno koordinirati i pratiti nacionalne politike za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma, uključujući informiranje na lokalnoj razini.
12. Države članice trebale bi omogućiti nacionalnim kontaktnim točkama za Rome olakšano sudjelovanje romskog civilnog društva u izradi, provedbi, praćenju i reviziji nacionalnih strateških okvira za Rome i lokalnih akcijskih planova za Rome te uključivanje u njih, i to putem reformiranih nacionalnih platformi za Rome.
13. Države članice trebale bi osigurati da nacionalne kontaktne točke za Rome budu uključene u izradu politika socijalnog uključivanja i univerzalnih usluga, kako bi se poboljšala njihova relevantnost za Rome i doseg koji nude, te ih prema potrebi isto tako uključiti u postupak donošenja odluka o izradi programa za financiranje sredstvima Unije i njihovo praćenje.

Uključenost tijelâ za promicanje jednakog postupanja

14. Države članice trebale bi, unutar svojeg nacionalnog pravnog okvira, podupirati tijela za promicanje jednakog postupanja („tijela za jednakost”) kako bi u okviru svojih mandata mogla djelotvorno i neovisno funkcionirati i surađivati sa svim relevantnim dionicima, uključujući nacionalne kontaktne točke za Rome, javna tijela, organizacije civilnog društva i privatni sektor. Takva potpora trebala bi uključivati, ako je to primjenjivo, i to da se tijelima za jednakost omogući da:
- (a) pokreću postupke u slučajevima diskriminacije, govora mržnje i zločina iz mržnje te da vode strateške parnice;
 - (b) rješavaju pitanje nedovoljnog prijavljivanja diskriminacije, govora mržnje i zločina iz mržnje te da podižu svijest o pravima Roma;
 - (c) prikupljaju podatke o jednakosti i diskriminaciji Roma te da o tome provode istraživanja;
 - (d) grade kapacitete romskog civilnog društva i s njim surađuju, s naglaskom na pristupu pravosuđu i provedbi zakonodavstva o jednakosti;
 - (e) pružaju smjernice i osposobljavanje općoj javnosti te javnim i privatnim organizacijama.

15. Države članice trebale bi omogućiti tijelima za jednakost da budu aktivno uključena te da djelotvorno doprinose izradi, provedbi, praćenju i reviziji nacionalnih strateških okvira za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma i relevantnih programa za financiranje sredstvima Unije, među ostalim, prema potrebi:
- (a) oslanjanjem na savjete tijela za jednakost o standardima za provedbu nacionalnih strateških okvira kako bi se pri njihovoj izradi i provedbi osigurao veći naglasak na suzbijanju i sprečavanju diskriminacije, uključujući borbu protiv antiromizma te nastojanja za otklanjanje strukturne diskriminacije;
 - (b) omogućavanjem tijelima za jednakost da budu uključena u strukture uspostavljene radi nadzora provedbe, praćenja i revizije nacionalnih strateških okvira za Rome te u odbore za praćenje relevantnih fondova Unije.

Mobilizacija lokalnih i regionalnih dionika

16. Države članice trebale bi prema potrebi uključiti regionalna i lokalna tijela te lokalno civilno društvo u izradu, provedbu, praćenje i reviziju nacionalnih strateških okvira.

17. Države članice trebale bi poticati regionalna i lokalna tijela da u okviru svojih nadležnosti razviju ili unaprijede svoje lokalne akcijske planove ili planove za suzbijanje segregacije, ili strateške okvire za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma. Ti lokalni planovi ili strateški okviri trebali bi, u mjeri u kojoj je to moguće, sadržavati mjere, osnovne vrijednosti, mjerila, mjerljive ciljeve i dodjelu sredstava.
18. Države članice trebale bi osigurati suradnju između središnjih i lokalnih tijela u izradi i provedbi programa financiranja sredstvima Unije relevantnih za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije Roma, kako bi se osiguralo da su jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma predviđeni tijekom cijele pripreme, provedbe, praćenja i evaluacija programâ, te postići bolje usmjeravanje sredstava Unije na lokalnu razinu.
19. Države članice trebale bi promicati uključivost i raznolikost putem odgovarajućih mjera, kao što je pozitivno djelovanje kako bi osigurale jednak pristup zapošljavanju za Rome u javnim ustanovama na lokalnoj i regionalnoj razini.
20. Države članice trebale bi promicati osnaživanje romskih žena i muškaraca te prepoznati njihovu zastupljenost na lokalnoj razini.

Suradnja s civilnim društvom

21. Države članice trebale bi promicati socijalne inovacije, partnerstvo i suradnju između javnih tijela i romskog i proromskog civilnog društva.

22. Države članice trebale bi u potpunosti upotrebljavati nacionalne platforme za Rome ili bilo koje druge mehanizme za suradnju i dijalog u državama članicama kako bi se na transparentan i uključiv način uključilo romsko i proromsko civilno društvo te druge dionike u izradu, provedbu, praćenje i reviziju nacionalnih strateških okvira za Rome i lokalnih akcijskih planova.
23. Države članice trebale bi podupirati civilno društvo u praćenju i prijavljivanju zločina iz mržnje i govora mržnje te drugih kaznenih djela protiv Roma i pomoći žrtvama u prijavljivanju zločina iz mržnje i govora mržnje.
24. Države članice trebale bi osigurati financiranje za potporu pluralizmu i neovisnosti romskog i proromskog civilnog društva, uključujući romske organizacije mladih, omogućujući im na taj način da kao neovisne nadzorne organizacije izvješćuju o nacionalnim strateškim okvirima za Rome i provode njegovo praćenje, te da održavaju svoje administrativne kapacitete.
25. Države članice trebale bi uključiti civilno društvo i romske zajednice tijekom cijelog programskog ciklusa za financiranje sredstvima Unije, na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini uključujući članove relevantnih odbora za praćenje financiranja sredstvima Unije.
26. Države članice trebale bi promicati izgradnju kapaciteta i sposobnost vođenja u romskom civilnom društvu, uključujući organizacije mladih, kako bi se dotičnim tijelima i organizacijama omogućilo sudjelovanje u svim fazama ciklusa politike i u javnom životu općenito.

27. Države članice trebale bi promicati međusektorski rad i šire saveze za jednakost i uključivanje, uz suradnju s vladom, civilnim društvom, poslovnim subjektima i sektorima, akademskom zajednicom i sektorom istraživanja. Time bi se mogla ostvariti zajednička djelovanja među subjektima koji promiču rodnu ravnopravnost, rade na suzbijanju rasizma, diskriminacije na temelju rase ili etničkog podrijetla, ksenofobije i povezanih oblika netrpeljivosti ili rade u korist prava djece, starijih osoba, Roma, osoba koje su pripadnice skupine LGBTI, osoba s invaliditetom, tražitelja azila, izbjeglica i drugih migranata te osoba bez državljanstva.

Transnacionalna suradnja

28. Države članice trebale bi pojačati suradnju i uzajamno učenje o najučinkovitijim načinima stavljanja u središte jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma u provedbi svih relevantnih važnih inicijativa Unije.
29. Države članice trebale bi poticati transnacionalno partnerstvo i razmjenu podupiranjem mreže nacionalnih kontaktnih točaka za Rome, mreže EURoma, europske platforme za Rome.

30. Neki Romi koji se kreću unutar EU-a koji ostvare boravak u državama članicama koje nisu država članica njihova podrijetla ili koji u toj državi članici borave privremeno, među ostalim kako bi iskoristili sezonske ili kratkoročne mogućnosti zapošljavanja, u ranjivom su položaju. Ako je to relevantno, države članice trebale bi poticati uspostavu odgovarajućih oblika transnacionalne suradnje na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini te aktivno sudjelovanje u takvoj suradnji, uključujući bilateralne ili multilateralne projekte i sporazume, poštujući pritom pravni okvir Unije i nacionalno pravo na snazi. To bi moglo uključivati, na primjer, suradnju u pogledu pitanja povezanih s pristupom obrazovanju, iskustvom u obrazovanju i obrazovnim ishodima među romskom djecom te u pogledu potreba i izazova na razini općina. Ta bi suradnja trebala uključivati sudjelovanje samih Roma.

Financiranje

31. Države članice, posebno one s većim izazovima u području jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma i/ili većim romskim zajednicama, trebale bi u potpunosti i optimalno upotrebljavati redovna i namjenska sredstva Unije i nacionalna sredstva koja su relevantna za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije Roma, što može uključivati odabir specifičnih ciljeva promicanja socioekonomske integracije skupina u nepovoljnom položaju i marginaliziranih zajednica kao što su Romi¹, te osiguravanje djelotvorne koordinacije između Unijinih i nacionalnih izvora financiranja relevantnih za jednakost i socioekonomsko uključivanje Roma.

¹ Vidjeti posebno članak 4. stavak 1. točke (v) i (viii) prijedloga za ESF+ za razdoblje 2021.-2027.

32. Države članice trebale bi olakšati sudjelovanje regionalnih, lokalnih, gradskih i drugih javnih tijela, ekonomskih i socijalnih partnera i relevantnih tijela koja predstavljaju civilno društvo, nevladine organizacije, kao i tijela koja su odgovorna za promicanje socijalne uključenosti, temeljnih prava i nediskriminacije, tijekom pripreme, provedbe, praćenja i evaluacije programa Unije, uključujući sudjelovanje u odborima za praćenje.
33. Države članice trebale bi dodijeliti odgovarajuća nacionalna sredstva za provedbu mjera politike koje su navedene u strateškom okviru EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma i nacionalnim strateškim okvirima, tako da odražavaju stvarne potrebe romskih zajednica te da su razmjerna veličini romskih zajednica i izazovima s kojima se suočavaju.
34. U nacionalnim planovima oporavka i otpornosti¹ trebalo bi uzeti u obzir i promicati prava i jednake mogućnosti za sve i poticati uključivanje skupina u nepovoljnom položaju, uključujući Rome i druge osobe manjinskog rasnog ili etničkog podrijetla.
35. Države članice trebale bi poboljšati izradu, provedbu, praćenje i evaluaciju programâ Unije ili strukturnih reformi za socioekonomsko uključivanje manjina, primjerice traženjem tehničke pomoći u okviru programa potpore strukturnim reformama.

¹ Uredba (EU) 2021/241 Europskog Parlamenta i Vijeća od 12. veljače 2021. o uspostavi Mehanizma za oporavak i otpornost (SL L 57, 18.2.2021., str. 17.).

36. Države članice trebale bi poticati upotrebu nacionalnih sredstava i sredstava Unije za izgradnju kapaciteta i omogućiti razmjenu dobre prakse između tijela na središnjoj i lokalnoj razini i organizacija civilnog društva, tako da ta tijela i organizacije mogu doprinijeti provedbi mjera za suzbijanje diskriminacije Roma ubrzavanjem jednakosti i uključivanja, među ostalim suzbijanjem segregacije i promicanjem sudjelovanja Roma.
37. Države članice trebale bi rješavati financijske potrebe na lokalnoj razini, uključujući one iz gradskih područja, ako je to relevantno, kako bi poduprle Rome koji se kreću u EU-u, među ostalim osiguravanjem jezičnog osposobljavanja, kvalitetnog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, školovanja, javnih službi za zapošljavanje, socijalnih radnika, posrednika itd.

Praćenje i izvješćivanje o nacionalnim strateškim okvirima za Rome

38. Države članice trebale bi provoditi praćenje i evaluaciju provedbe nacionalnih strateških okvira upotrebom, prema potrebi, portfelja pokazatelja koji su razvile Agencija Europske unije za temeljna prava („Agencija”), nacionalne kontaktne točke za Rome, nacionalni zavodi za statistiku i Komisija u kontekstu radne skupine za pokazatelje koji se odnose na Rome i izvješćivanje koju koordinira Agencija¹. Države članice mogu upotrebljavati i nacionalne pokazatelje, u skladu s razvojem svojih nacionalnih pravnih okvira i pristupa politikama te situacijom u pogledu Roma na njihovu državnom području.

¹ Prilog 2. Komunikacije od 7. listopada 2020. i Okvir za praćenje strateškog okvira EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma – Ciljevi i pokazatelji.

39. S obzirom na ciljeve i glavne podciljeve Unije utvrđene u Komunikaciji, države članice trebale bi, prema potrebi, u nacionalne strateške okvire za Rome uključiti nacionalne kvantitativne i/ili kvalitativne ciljeve prilagođene nacionalnim okolnostima i dostupnim mogućnostima prikupljanja podataka o jednakosti, koji mogu uključivati, na primjer, ili podatke raščlanjene po etničkoj pripadnosti ili relevantne sociodemografske zamjenske podatke, ili njihovu kombinaciju.
40. Države članice trebale bi obavijestiti Komisiju o svim mjerama poduzetima u skladu s ovom Preporukom do lipnja 2023. Nakon toga, države članice trebale bi svake dvije godine izvješćivati Komisiju o tekućim i novim mjerama, uključujući informacije o svakom napretku postignutom u svakom tematskom području u provedbi nacionalnih strateških okvira za Rome. Izvješća država članica upotrebljavat će se za dvogodišnja izvješća Komisije i izvješća o evaluaciji Europskom parlamentu i Vijeću o provedbi strateškog okvira EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma.
41. Države članice trebale bi olakšati potpuno javno objavljivanje nacionalnih izvješća o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma kako bi se povećala transparentnost i omogućilo informiranje o politikama, te prema potrebi trebaju organizirati raspravu u nacionalnim parlamentima o nacionalnoj strategiji i završnim izvješćima o provedbi.

42. Agencija bi trebala provesti redovito istraživanje o Romima za godine 2020., 2024. i 2028. kako bi osigurala podatke potrebne za dobivanje osnovnih, srednjoročnih i krajnjih rezultata koji odražavaju bilo kakvu promjenu u položaju Roma. Agencija bi isto tako trebala poduprijeti države članice u njihovim djelovanjima prikupljanja relevantnih podataka o jednakosti, poduprijeti Komisiju u praćenju i analizi te poduprijeti nacionalne kontaktne točke za Rome pri izvješćivanju, uz pomoć radne skupine za pokazatelje koji se odnose na Rome i izvješćivanje,

POZIVA KOMISIJU DA:

43. osigura da informacije koje pružaju države članice služe kao temelj za pripremu njezinih izvješća Europskom parlamentu i Vijeću o provedbi nacionalnih strateških okvira za Rome;
44. nastavi nastojanja da se jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma stavi u središte prilikom izrade i provedbe svih relevantnih glavnih inicijativa Komisije i također nastavi pratiti politike koje se odnose na jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma u okviru europskog semestra i europskog stupa socijalnih prava;
45. nastavi poticati transnacionalno partnerstvo i razmjenu podupiranjem mreže nacionalnih kontaktnih točaka za Rome, mreže EURoma, europske platforme za Rome, pripremnog djelovanja Europskog parlamenta za praćenje civilnog društva i Europske mreže tijela za ravnopravnost (Equinet).

Ovom se Preporukom zamjenjuje Preporuka Vijeća od 9. prosinca 2013. o djelotvornim mjerama integracije Roma u državama članicama.

Sastavljeno u Bruxellesu

Za Vijeće
Predsjednik
